

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, fakss: 67244074, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

Rīgā

ATZINUMS

Pārbaudes lietā Nr.2017-38-16B

Rīgā

2019. gada 22.janvārī

Nr.6-6/3

Latvijas taksometru pārvadātāju darba devēju biedrības valdes loceklim [..] [..]

*Par iespējamu likuma "Par valsts sociālo apdrošināšanu" 21.panta
desmitās daļas neatbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105.pantam*

Latvijas Republikas tiesībsargs (turpmāk – tiesībsargs) 2017.gada 1.novembrī, pamatojoties uz Latvijas taksometru pārvadātāju darba devēju biedrības (turpmāk – biedrība) iesniegumu, ierosināja pārbaudes lietu Nr.2017-38-16B par iespējamu likuma "Par valsts sociālo apdrošināšanu" 21.panta desmitās daļas neatbilstību Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 105.pantam. Likuma "Par valsts sociālo apdrošināšanu" 21.panta desmitā daļa (spēkā no 2017.gada 1.janvāra) noteic, ka Autopārvadājumu likuma 35.pantā minētais pārvadātājs maksā obligāto iemaksu avansu 130 euro kalendāra mēnesī par katru vieglo taksometru, ar kuru tiek veikti pārvadājumi, īpaši šim mērķim paredzētajā kontā. Pārvadātājs ir tiesīgs samazināt ikmēneša obligāto iemaksu maksājumu par samaksāto avansu. Šādos gadījumos nepiemēro šā likuma 21.¹panta ceturtajā daļā noteikto. Proti, obligāto iemaksu pārmaksas gadījumā iemaksāto avansu nevar novirzīt citu nodokļu parādu segšanai, ieskaitīt nākamo periodu maksājumos, vai pēc darba devēja pieprasījuma atmaksāt.

Biedrība uzskata, ka, ieviešot likuma "Par valsts sociālo apdrošināšanu" 21.panta desmito daļu, ir radīts nesamērīgs, taksometru nozari diskriminējošs finanšu slogs, kas īpaši skar „mazos” uzņēmējus, kuru vienīgais darbības veids ir taksometru pārvadājumi, kā arī tiek veicināta nelegālo pārvadājumu - „ēnu ekonomikas” attīstība.

Lai izvērtētu iesniegumā norādīto problēmsituāciju, tiesībsargs pieprasīja skaidrojumu Labklājības ministrijai, Finanšu ministrijai un Satiksmes ministrijai, kā arī Valsts ieņēmumu dienestam (turpmāk – VID) pieprasīja informāciju par konkrētā uzņēmumā – sabiedrībā ar ierobežotu atbildību [..] (turpmāk – uzņēmums) nodarbināto ienākumiem, reģistrētajām valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksām (turpmāk – VSAOI), vidējo atalgojumu un nostrādāto stundu skaitu.

Tāpat tiesībsargs lūdza iesniedzēju sniegt papildu informāciju par likumā “Par valsts sociālo apdrošināšanu” iekļautā regulējuma ietekmi uz konkrētu pārvadātāju saimniecisko darbību.

[1] Labklājības ministrija 2017.gada 25.augusta vēstulē Nr.34-05/1392 “Par VSAOI avansa maksājumu taksometru nozarē” norāda, ka ministrijas ieskatā normas objektīvo ietekmi uz personu sociālo nodrošinājumu nav iespējams sniegt, jo likuma “Par valsts sociālo apdrošināšanu” 21.panta desmitā daļa un Ministru kabineta 2012.gada 3.jūlija noteikumu Nr.468 “Noteikumi par pārvadāšanu ar vieglajiem taksometriem” 10.punkts, kas noteic, ka pašvaldība, kas izsniegusi speciālo atļauju (licenci) un pieņēmusi lēmumu par licences kartītes izsniegšanu taksometram, izsniedz licences kartīti, ja par taksometru veikts VSAOI avansa maksājums, ir spēkā tikai no 2017.gada 1.janvāra. Līdz ar to 2016.gadā par 2017.gadu vēl varēja licences kartītes izsniegt bez obligāto iemaksu avansa maksājuma.

[2] Satiksmes ministrija 2017.gada 24.augusta vēstulē Nr.04-02/2593 “Par taksometru nozares sakārtošanu un 2016.gada 23.novembra grozījumu likumā “Par valsts sociālo apdrošināšanu” atcelšanu” norāda, ka grozījumi likumā “Par valsts sociālo apdrošināšanu”, ieviešot fiksētu darbaspēka nodokli (avansa maksājumu), tika izstrādāti ar mērķi veicināt ēnu ekonomikas samazināšanu taksometru nozarē attiecībā uz darbaspēka izmaksām.

Tāpat Satiksmes ministrija norāda, ka Transporta un sakaru nozares trīspusējās sadarbības apakšpadomes 2017.gada 17.februāra sēdē tika izskatīts Latvijas taksometru pārvadātāju darba devēju biedrības iesniegums, kurā lūgts atcelt likuma “Par valsts sociālo apdrošināšanu” 21.panta desmito daļu, un nolemts neatbalstīt biedrības iesniegumā izteiktā ierosinājuma tālāku virzību.

[3] Finanšu ministrija 2017.gada 20.decembra vēstulē Nr.4-09//8665 “Par informācijas sniegšanu” norāda, ka pēc VID sniegtās informācijas, 2017.gada septiņos mēnešos 94 % nodokļu maksātāju ir izveidojušies VSAOI avansa maksājumu par vieglajiem taksometriem pārmaksa 831,54 tūkst. *euro* apmērā. VSAOI avansa pārmaksas veidojušās galvenokārt tādēļ, ka taksometru nozarē nodarbināto vidējā darba alga ir ievērojami zemāka par valsts noteikto minimālās darba algas apmēru. Saskaņā ar VID datiem 41 % vispārējā režīmā strādājošo darba devēju darba alga ir līdz 100 *euro*, 52 % darba devēju - no 100 *euro* līdz 380 *euro*, 3 % darba devēju – 380 *euro*, un 4 % darba devēju virs 380 *euro*.

Finanšu ministrija norāda, ka nav iespējams sniegt novērtējumu par VSAOI avansa objektīvo ietekmi uz personu sociālo nodrošinājumu. Vienlaikus ministrija norāda, ka grozījumi likumā “Par valsts sociālo apdrošināšanu” kopumā ir sekmējuši ar nodokļiem apliekamās bāzes deklarēšanu.

Attiecībā uz taksometru nozari kopumā, ņemot vērā joprojām augsto ēnu ekonomikas īpatsvaru nozarē, Finanšu ministrija nevar atbalstīt ideju atcelt VSAOI avansa maksājumu, jo kopējie dati par nozari uzrāda, ka netiek uzrādīta patiesā ekonomiskā aktivitāte nozarē, kas atspoguļojas arī darbinieku algās un atbilstoši arī personu sociālajā nodrošinājumā. Jānorāda, ka VSAOI avansa maksājumu var novirzīt visu darbinieku VSAOI segšanai, līdz ar to nevar uzskatīt, ka kādu ārkārtas apstākļu dēļ (šofera slimības) VSAOI uzņēmums pazaudē. Savukārt vidējais atalgojums nozarē norāda, ka pat tie pārvadātāji, kas uzrāda patiesu apgrozījumu un algas, darbiniekus nodarbina uz nepilnu slodzi, līdz ar to minētajā jomā strādājošajiem, iespējams, ir jāizvērtē jaunais kopbraukšanas regulējums un jāapsver iespēja visus nepieciešamos datus nodot VID elektroniski, lai radītu pārlicību, ka netiek slēpts patiesais atalgojums un apgrozījums, kas varētu veicināt ēnu ekonomiku.

[4] VID 2018.gada 12.marta vēstulē Nr.8.16.1-4/64565 sniedza informāciju par uzņēmumā nodarbināto personu darba ienākumiem, aprēķinātajām VSAOI un nostrādāto stundu skaitu, kā arī uzņēmuma darba ņēmēju vienlaicīgu nodarbinātību un nostrādātajām stundām pie citiem darba devējiem. Informācija sniegta par periodu no 2017.gada 1.janvāra līdz 31.oktobrim.

Saskaņā ar VID sniegto informāciju, pārskata periodā uzņēmumā ir reģistrēti 59 darba ņēmēji, no tiem – 54 taksometra vadītāji. Septiņi no reģistrētajiem darba ņēmējiem uzņēmumā

nav bijuši nodarbināti, proti, darba devējs šīm personām ir reģistrējis darba ienākumus 0,00 *euro* un 0 nostrādātās stundas. Četri no reģistrētajiem darba ņēmējiem ir personas, kuras saņem vecuma pensiju.

38 personām uzņēmums ir vienīgā darba vieta. Savukārt 21 personai pārskata periodā ir reģistrēti citi darba devēji, taču tikai divas personas pie cita darba devēja ir nodarbinātas Darba likumā noteikto normālo darba laiku un pieļautās virsstundas. Pārējās 19 personas pie citiem darba devējiem ir nodarbinātas nepilnu darba laiku vai nostrādāto stundu skaitu VID nav norādīts.

Trīs no darba ņēmējiem, kuri nav taksometra vadītāji, darba alga ir reģistrēta no 700 līdz 2500 *euro* mēnesī un norādītas 160 līdz 184 nostrādātās stundas mēnesī, kas atbilst Darba likumā noteiktajam normālajam darba laikam. Vienam darbiniekam – taksometra vadītājam norādīta darba alga 1500 *euro* mēnesī par nostrādātām 160 līdz 184 stundām mēnesī.

Pārējiem darbiniekiem norādītā darba samaksa nesasniedz valstī noteikto minimālās darba algas līmeni (2017.gadā – 380 *euro* mēnesī), kā arī nostrādātās darba stundas nesasniedz normālā darba laika līmeni. Tāpat uzņēmumā darbiniekiem viena mēneša ietvaros darba samaksa ir aprēķināta pēc atšķirīgām stundas likmēm (piemēram, 2017.gada jūlijā vienam darbiniekam stundas likme ir 2,30 *euro*, citam – 3,31 *euro*; minimālā stundas likme attiecīgi 2,2619 *euro*).

Saskaņā ar VID sniegto informāciju uzņēmums ir iemaksājis 21320,00 *euro* valsts kases kontā “Obligātās iemaksas par vieglo taksometru, ar kuru tiek veikti pārvadājumi” (VSAOI avansa maksājums par 164 vieglajiem taksometriem). Savukārt reģistrētie ienākumi par visiem darba ņēmējiem kopā ir 69046,59 *euro*, bet aprēķinātās VSAOI – 23447,19 *euro*. Tā kā likuma “Par valsts sociālo apdrošināšanu” 21.panta desmitā daļa paredz samazināt VSAOI maksājumu par samaksāto VSAOI avansa daļu, līdz ar to uzņēmumam papildus jau veiktajam VSAOI avansam ir jāveic VSAOI 2127,19 *euro* apmērā.

Vienlaikus VID norāda, ka uzņēmumam ir izveidojies VID administrēto un citu valsts noteikto obligāto maksājumu parāds: uz 2018.gada 21.februāri – 9610,19 *euro*, uz 2018.gada 7.oktobri – 16172,33 *euro*¹.

Saskaņā Lursoft publiski pieejamo informāciju 2018.gada 26.aprīlī VID ir pieņēmis lēmumu par uzņēmuma saimnieciskās darbības apturēšanu.

[5] Uzņēmums sniedza informāciju par uzņēmumā nodarbināto personu skaitu, darba ņēmējiem aprēķināto darba samaksu, samaksāto VSAOI avansa maksājumu, aprēķinātajām un veiktajām VSAOI. Informācija sniegta par periodu no 2017.gada 1.janvāra līdz 31.oktobrim.

Uzņēmums norāda, ka pārskata periodā uzņēmumā ir nodarbināts 51 darba ņēmējs, vidēji 27 daba ņēmēji mēnesī, no kuriem 26 ir taksometru vadītāji. Trīs no reģistrētajiem darba ņēmējiem ir personas, kuras saņem vecuma pensiju, t.i., personas, par kurām tiek maksāta samazināta VSAOI likme.

Uzņēmums norāda, ka pieprasījums pēc taksometru pakalpojuma ir atkarīgs no diennakts laika, nedēļas dienas, laika apstākļiem un citiem faktoriem. Tādējādi taksometru vadītājiem nav iespējams noteikt normālo darba laiku (8 stundu darba dienu). Lielākajai daļai taksometru vadītāju darbs uzņēmumā ir papildu darbs, kas tiek veikts no pamatdarba vai citiem pienākumiem brīvajā laikā, vai arī personas nevar strādāt pilna laika darbu veselības stāvokļa dēļ. Visiem uzņēmuma norādītajiem darba ņēmējiem darba alga nesasniedz valstī noteikto minimālās darba algas līmeni.

Uzņēmums ir iemaksājis 17550,00 *euro* VSAOI avansa maksājumu par 135 vieglajiem taksometriem. Taksometru vadītājiem aprēķinātie darba ienākumi ir 21035,21 *euro*, bet aprēķinātās un veiktās VSAOI – 6961,53 *euro*. Tādējādi uzņēmums ir pārmaksājis VSAOI 10588,47 *euro* apmērā, taču šo summu nevar atgūt, kā arī nevar novirzīt citu nodokļu apmaksai. Uzņēmuma ieskatā izdevīgākā stāvoklī ir tie uzņēmumi, kuri līdztekus taksometru pakalpojumiem sniedz arī citus pakalpojumus.

¹ Lursoft dati.

[6] Satversmes 105.pants noteic “Ikvienam ir tiesības uz īpašumu. Īpašumu nedrīkst izmantot pretēji sabiedrības interesēm. Īpašuma tiesības var ierobežot vienīgi saskaņā ar likumu. Īpašuma piespiedu atsavināšana sabiedrības vajadzībām pieļaujama tikai izņēmuma gadījumos uz atsevišķa likuma pamata pret taisnīgu atlīdzību.”

Satversmes tiesa ir norādījusi, ka regulējums, ciktāl tas paredz personai pienākumu maksāt nodokli, ietilpst Satversmes 105.panta pirmā un trešā teikuma tvērumā: “Ikvienam ir tiesības uz īpašumu. Īpašuma tiesības var ierobežot vienīgi saskaņā ar likumu.”²

Satversmes tiesa ar nodokļa maksāšanas pienākumu saistītas tiesību normas parasti vērtē kā īpašuma tiesību ierobežojumu, nevis īpašuma piespiedu atsavināšanu. Nodokļa maksāšanas pienākums vienmēr nozīmē īpašuma tiesību ierobežošanu, jo nodokļa piemērošanas rezultātā samazinās pieteikuma iesniedzēja gūtie ienākumi.³

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka īpašuma tiesības var ierobežot, ja ierobežojumi ir attaisnojami, proti, ja tie noteikti ar likumu, ja tie kalpo leģitīmam mērķim un tie ir samērīgi. Tāpēc ir jāizvērtē, vai pamattiesību ierobežojums atbilst šādām prasībām:

- 1) vai ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtā pieņemtu likumu;
- 2) vai ierobežojumam ir leģitīms mērķis;
- 3) vai ierobežojums ir samērīgums ar leģitīmo mērķi.⁴

[6.1] Lai izvērtētu likuma “Par valsts sociālo apdrošināšanu” 21.panta desmitajā daļā ietvertā ierobežojuma atbilstību Satversmes 105.pantam, visupirms jāpārbauda, vai īpašumtiesību ierobežojums ir noteikts saskaņā ar likumu. Proti, jāpārbauda, pirmkārt, vai likums ir pieņemts, ievērojot normatīvajos aktos paredzēto kārtību, otrkārt, vai likums ir izsludināts un publiski pieejams atbilstoši normatīvo aktu prasībām, un, treškārt, vai tas ir pietiekami skaidri formulēts.⁵

Savā iesniegumā iesniedzējs nav norādījis uz apsvērumiem, kas liktu secināt, ka likuma “Par valsts sociālo apdrošināšanu” 21.panta desmitajā daļā ietvertais ierobežojums neatbilst kādam no iepriekš minētajiem kritērijiem.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka demokrātiskā valstī skarto sabiedrības grupu iesaistīšana lēmumu pieņemšanas procesā ir nozīmīgs pilsoniskās sabiedrības līdzdalības veicināšanas mehānisms. Īpaši vēlams attiecīgo sabiedrības grupu viedokli uz klausīt būtu tādās situācijās, kad pieņemamais normatīvais akts ierobežo tām Satversmē garantētās pamattiesības. Tomēr konkrētās personu grupas viedoklis likumdevējam nav saistošs.⁶

Atbilstoši anotācijā norādītajam secināms, ka iesniedzējs līdztekus ar Latvijas Brīvo arodbiedrību savienību, Latvijas Darba devēju konfederāciju un Latvijas Pasažieru pārvadātāju asociāciju ir piedalījies likumprojekta (Nr.710/Lp12) izstrādē attiecībā uz fiksētā darbaspēka nodokļa maksājuma (VSAOI avansa) ieviešanu.⁷ Tādējādi secināms, ka likumprojekta izstrādes gaitā tika uz klausītas tās sabiedrības grupas, kuras likumprojektā paredzētie ierobežojumi skar.

² Satversmes tiesas tiesneša Jāņa Neimaņa priekšlasījums par nodokļu tiesību normu konstitucionalitātes pārbaudes apjomu divpusējās tikšanās laikā ar Slovēnijas konstitucionālās tiesas tiesnešiem Slovēnijā, Ļubļanā. Jānis Neimanis. Ļubļana, 02.10.2017. Pieejams: <http://www.satv.tiesa.gov.lv/articles/satversmes-tiesas-tiesnesa-jana-neimana-priekslasijums-par-nodoklu-tiesibu-normu-konstitucionalitates-parbaudes-apjomu-divpusejas-tiksanas-laika-ar-slovenijas-konstitucionalas-tiesas-tiesnesiem-sloven/>

³ Turpat.

⁴ Satversmes tiesas 2015.gada 3.jūlija sprieduma lietā Nr.2014-12-01 15.punkts. Latvijas Vēstnesis, 06.07.2015. Nr.129 (5447)

⁵ Satversmes tiesas 2009.gada 4.februāra sprieduma lietā Nr.2008-12-01 10.1.punkts. Latvijas Vēstnesis, 06.02.2009., Nr.21 (4007)

⁶ Satversmes tiesas 2009.gada 26.novembra sprieduma lietā Nr.2009-08-01 17.2.punkts. Latvijas Vēstnesis, 27.11.2009. Nr.187 (4173)

⁷ Likumprojekta (Nr.710/Lp12) “Grozījumi likumā “Par valsts sociālo apdrošināšanu” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija). Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/9EC76F3CC8036AA8C225804C003B99DF?OpenDocument>

[6.2] Ikvienu pamattiesību ierobežojuma pamatā ir jābūt apstākļiem un argumentiem, kādēļ tas vajadzīgs, proti, ierobežojums tiek noteikts svarīgu interešu - leģitīma mērķa – labad.⁸

Satversmes tiesa vairākkārt ir atzinusi, ka nodokļi tiek noteikti, lai nodrošinātu sabiedrības labklājību.⁹ Tiesību uz sociālo nodrošinājumu pamatā ir valsts pienākums izveidot ilgtspējīgu sociālā nodrošinājuma sistēmu, tādējādi likumdevējam speciālā budžeta finansiālās iespējas ir jāsamēro ne tikai ar personas tiesībām sociālajā jomā, bet arī ar nepieciešamību nodrošināt visas sabiedrības labklājību. Atbildība par speciālā budžeta sabalansēšanu un saprātīgu šā budžeta līdzekļu izlietošanu gulstas uz valsti.¹⁰

Fiksēts VSAOI avansa maksājums ir ieviests, lai minimizētu ēnu ekonomiku taksometru nozarē attiecībā uz darbaspēka izmaksām, mazinātu konkurences kropļošanu, izmantojot darbaspēka nodokļu nemaksāšanas shēmas.¹¹

Anotācijā norādīts, ka taksometru nozarē nodarbināto saņemtais (deklarētais) darba ienākumu apmērs ir būtiski zemāks par vidējiem rādītājiem valstī. 2015.gadā nodarbināto sadalījums pēc saņemtā darba ienākumu apmēra bija šāds:

- 78,9 % nodarbināto saņēma darba ienākumus zem valstī noteiktās minimālās darba algas, kas būtiski pārsniedz vidējo līmeni valstī (18,1 %);
- otru lielāko īpatsvara daļu (16,5 %) nozarē veido nodarbinātie ar darba ienākumiem 0,00 *euro* (valstī vidēji – 6,0 %);
- darba ienākumus virs valstī noteiktās minimālās darba algas saņēma tikai 2,0 % nodarbināto, turpretī valstī vidēji – 71,3 %.¹²

Pēc Valsts ieņēmumu dienesta datiem uz 2016.gada februāri - taksometra vadītājs bija nodarbināts vidēji 25 stundas mēnesī ar stundas likmi 2,62 *euro*, jeb vidējo algu 66 *euro* mēnesī, lai gan faktiskais atalgojums ir lielāks (publiski ir izskanējis, ka taksometra vadītāja faktiskā alga ir ~700 *euro* mēnesī).¹³

Tādējādi, lai netiktu radīts pēc būtības jauns darbaspēka nodokļu maksājuma veids (līdzīgs kā mikrouzņēmumu nodoklis), kas sevī ietver gan iedzīvotāju ienākuma nodokli, gan VSAOI, un, ņemot vērā no 2017.gada 1.janvāra paredzēto obligāto iemaksu minimālo maksājumu par katru darba ņēmēju¹⁴, kā arī, lai neradītu papildus izdevumus un pārlietu nesarežģītu administrēšanu, Finanšu ministrija, Labklājības ministrija un Satiksmes ministrija vienotās ieviest obligāto iemaksu avansa maksājumu par taksometru mēnesī.¹⁵

Ņemot vērā iepriekš minēto, secināms, ka VSAOI avansa maksājuma ieviešana ir visas sabiedrības labklājības interesēs, proti, tās mērķis ir palielināt ar nodokļiem apliekamās bāzes deklarēšanu, nodrošinot sociālās apdrošināšanas sistēmas ilgtspējību. Tiesībsarga ieskatā šāds mērķis ir atzīstams par leģitīmu.

[6.3] Vērtējot nodokļu tiesību jomā noteikta pamattiesību ierobežojuma samērīgumu, ir jāņem vērā, ka nodokļu jomā likumdevējam nevar izvīrīt tādus pašus nosacījumus, kā, piemēram, pilsonisko un politisko tiesību aizsardzības un nodrošināšanas jomā. Valstij, nosakot

⁸ Satversmes tiesas 2007.gada 8.jūnija sprieduma lietā Nr.2007-01-01 23.punkts. Latvijas Vēstnesis, 14.07.2007., Nr.95 (3671)

⁹ Piemēram, Satversmes tiesas 2010.gada 6.decembra sprieduma lietā Nr.2010-25-01 9.punkts. Latvijas Vēstnesis, 08.12.2010., Nr.194 (4386)

¹⁰ Satversmes tiesas 2017.gada 19.oktobra sprieduma lietā Nr.2016-14-01 19.3.punkts. Latvijas Vēstnesis, 20.10.2017., Nr.209 (6036)

¹¹ Likumprojekta (Nr.710/Lp/12) "Grozījumi likumā "Par valsts sociālo apdrošināšanu" sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija). Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/9EC76F3CC8036AA8C225804C003B99DF?OpenDocument>

¹² Turpat.

¹³ Turpat.

¹⁴ Tiesību norma atcelta ar 2016.gada 20.decembra likumu "Grozījumi likumā "Par valsts sociālo apdrošināšanu"".

¹⁵ Likumprojekta (Nr.710/Lp/12) "Grozījumi likumā "Par valsts sociālo apdrošināšanu" sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija). Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/9EC76F3CC8036AA8C225804C003B99DF?OpenDocument>

un realizējot savu nodokļu politiku, ir plaša rīcības brīvība. Tajā ietilpst tiesības izvēlēties, kādas nodokļu likmes un kādām personu kategorijām paredzamas, kā arī tiesības noteikt attiecīgā regulējuma detaļas.¹⁶

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka likumdevēja izšķiršanās par to, kāds nodoklis būtu samērīgs un nepieciešams, ir politikas un lietderības jautājums. Līdz ar to attiecībā uz nodokļu politikas realizāciju konstitucionālās kontroles tvērums ir šaurāks.¹⁷

Pārbaudot pamattiesību ierobežošanas tiesiskumu nodokļu lietās, Satversmes tiesa vērtē galvenokārt to, vai nodokļa maksājums nav nesamērīgs slogs adresātam. Izvērtējot, vai nodokļa maksājums nav nesamērīgs slogs adresātam, citastarp jāapsver tas, vai piemērotais nodoklis pēc sava rakstura nav konfiscējošs¹⁸.

Izvērtējot pamattiesību ierobežojumu samērīgumu, ir jāpārbauda:

- 1) vai izraudzītie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai jeb vai ar izraudzīto līdzekli var sasniegt leģitīmo mērķi.
- 2) vai šāda rīcība ir nepieciešama jeb vai leģitīmo mērķi nevar sasniegt ar indivīda tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem;
- 3) vai ierobežojums ir atbilstošs jeb vai labums, ko iegūst sabiedrība, ir lielāks par indivīda tiesībām nodarīto kaitējumu.¹⁹

Ja, izvērtējot tiesību normu, tiek atzīts, ka tā neatbilst kaut vienam no šiem kritērijiem, tad tā neatbilst arī samērīguma principam un ir prettiesiska.²⁰

[6.3.1] No Satversmes tiesas atziņām izriet, ka nodokļu tiesību normām jābūt ne tikai tiesiski nevainojamām, bet arī ekonomiski pamatotām. Turklāt nodokļu regulējumam jābūt pamatotam ar objektīviem un racionāliem apsvērumiem. Lai secinātu, vai ar nodokļa maksāšanas pienākumu radītais pamattiesību ierobežojums ir piemērots tā leģitīmā mērķa sasniegšanai, jāpārbauda, vai likumdevēja lietotajiem līdzekļiem ir saprātīgs izskaidrojums, kas pamatots ar objektīviem un racionāliem apsvērumiem. Proti, vai nodokļa maksātāji, ar nodokli apliekamais objekts un nodokļa aprēķina princips nav noteikts patvaļīgi, un vai nodokļa aprēķināšanas kārtība ir tāda, kas ļauj matemātiski izskaitļot nodokļa maksājumu.²¹

Likuma "Par valsts sociālo apdrošināšanu" 21.panta desmitā daļa paredz autopārvadātājam maksāt fiksētu VSAOI avansu 130 *euro* mēnesī par katru vieglo taksometru, ar kuru tiek veikti pārvadājumi. Avansa maksājums nav atkarīgs no fizisko personu skaita, kuras veiks pārvadājumus ar konkrēto taksometru. Pārvadātājam kā jebkuram darba devējam vispārējā kārtībā ir jāsniedz ziņas par darba ņēmējiem un ziņojums par darba ņēmēju ienākumiem un obligātajām iemaksām. Ja aprēķinātās obligātās iemaksas pārsniedz vai ir vienādas ar samaksāto avansu, tad darba devējs vispārējā kārtībā veic budžetā aprēķināto obligāto iemaksu daļu, kas pārsniedz samaksāto avansu. Ja aprēķinātās obligātās iemaksas ir mazākas par samaksāto avansu, tad atlikušais avanss paliek sociālās apdrošināšanas speciālajā budžetā.

¹⁶ Satversmes tiesas tiesneša Jāņa Neimaņa priekšlasījums par nodokļu tiesību normu konstitucionalitātes pārbaudes apjomu divpusējās tikšanās laikā ar Slovēnijas konstitucionālās tiesas tiesnešiem Slovēnijā, Ļubļanā. Jānis Neimanis. Ļubļana, 02.10.2017. Pieejams: <http://www.satv.tiesa.gov.lv/articles/satversmes-tiesas-tiesnesa-jana-neimana-priekslasijums-par-nodoklu-tiesibu-normu-konstitucionalitates-parbaudes-apjomu-divpusejas-tiksanas-laika-ar-slovenijas-konstitucionalas-tiesas-tiesnesiem-sloven/>

¹⁷ Turpat.

¹⁸ Satversmes tiesas 2015.gada 3.jūlija sprieduma lietā Nr.2014-12-01 21.2.punkts. Latvijas Vēstnesis, 06.07.2015., Nr.129 (5447)

¹⁹ Satversmes tiesas 2015.gada 3.jūlija sprieduma lietā Nr.2014-12-01 18.1.punkts. Latvijas Vēstnesis, 06.07.2015., Nr.129 (5447).

²⁰ Turpat.

²¹ Satversmes tiesas 2015.gada 25.marta sprieduma lietā Nr.2014-11-0103 24.1.punkts. Latvijas Vēstnesis, 26.03.2015., Nr.61 (5379)

Likumdevējs anotācijā²² ir norādījis, ka no 2017.gada 1.janvāra tiks ieviests minimālais obligāto iemaksu maksājums par katru darba ņēmēju 97,16 *euro* (t.i., 34,09% no $\frac{3}{4}$ minimālās algas valstī jeb 380 *euro*), bet 2018.gadā 129,54 *euro* (t.i., 34,09% no 380 *euro*)²³. Ņemot vērā, ka ar vienu vieglo taksometru tiek nodarbinātas 2-3 personas, tad obligāto iemaksu avanss 130 *euro* tiks izlietots pārvadātāja darba ņēmējiem aprēķināto obligāto iemaksu segšanai un nevajadzētu veidoties situācijai, ka avansa maksājums paliek kā valsts sociālās apdrošināšanas speciālā budžeta ieņēmums.²⁴

Saskaņā ar Finanšu ministrijas sniegto informāciju lielākā daļa (apmēram 75 %) no VSAOI avansa maksātājiem nodarbina vairāk par diviem darbiniekiem un maksātāju vidū ir sastopami arī relatīvi lieli komersanti ar vairāk nekā 10 darbiniekiem, tādējādi nevar uzskatīt, ka VSAOI avansa maksājumus veic tikai nodokļu maksātāji, kuri nodarbina maz darbiniekus.

Ņemot vērā iepriekš minēto, secināms, ka noteiktajam VSAOI avansa maksājumam ir saprātīgs izskaidrojums, kas pamatots ar objektīviem un racionāliem apsvērumiem.

Finanšu ministrija norāda, ka VSAOI avansa maksājuma ieviešana kopumā ir sekmējusi ar nodokļiem apliekamās bāzes deklarēšanu. Par to liecina arī tas, ka 2018.gadā, salīdzinot ar 2016.gadu, nedaudz vairāk kā uz pusi ir palielinājies taksometru vadītājiem mēnesī deklarētais nostrādāto stundu skaits, tādējādi palielinājušies arī deklarētie ienākumi. Proti, 2016.gadā taksometru vadītājs bija nodarbināts vidēji 27 stundas mēnesī ar stundas likmi 2,70 *euro*, jeb vidējo algu 73 *euro* mēnesī, savukārt 2018.gadā (no janvāra līdz oktobrim) – vidēji 60 stundas mēnesī ar stundas likmi 3,10 *euro*, jeb vidējo algu 186 *euro* mēnesī.²⁵

Tādējādi secināms, ka likumdevēja lietotie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai.

[6.3.2] Satversmes tiesa uzsver, ka, vērtējot to, vai pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķi var sasniegt arī citādi, jāņem vērā, ka saudzējošāks līdzeklis ir nevis jebkurš cits, bet tikai tāds līdzeklis, ar kuru leģitīmo mērķi var sasniegt vismaz tādā pašā kvalitātē. Turklāt īpaši tad, kad tiek analizēts, vai nepastāv saudzējošāki līdzekļi leģitīmā mērķa sasniegšanai, Satversmes tiesai jāievēro izvērtējuma robežas, ko nosaka nodokļu tiesību daba. Ja likumdevējs, izmantojot savu rīcības brīvību, ir nolēmis ieviest nodokli ar regulējošu funkciju, par saudzējošāku līdzekli nevar atzīt šāda nodokļa neesamību.²⁶

No likumprojekta anotācijas izriet, ka VSAOI avanss tika ieviests kā alternatīva, lai netiktu radīts pēc būtības jauns darbaspēka nodokļu maksājuma veids (līdzīgs kā mikrouzņēmumu nodoklis). Kā iespējamie risinājumi bija izstrādāti gan fiksēts maksājums par katru taksometra vadītāju, gan fiksēts maksājums par katru automašīnu. Nacionālās trīspusējās sadarbības padomes Budžeta un nodokļu apakšpadome, Nacionālā trīspusējās sadarbības padome un taksometru nozares pārstāvji atbalstīja risinājumu, ka ir nosakāms fiksēts maksājums par automašīnu. Tātad likumdevējs ir vērtējis iespēju noteikt alternatīvu VSAOI avansa maksājuma kārtību.

Tiesībsarga ieskatā leģitīmo mērķi – palielināt ar nodokļiem apliekamās bāzes deklarēšanu, nodrošinot sociālās apdrošināšanas sistēmas ilgtspēju, vismaz tādā pašā kvalitātē

²² Likumprojekta (Nr.710/Lp/12) "Grozījumi likumā "Par valsts sociālo apdrošināšanu" sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija). Pieejams:

<http://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/9EC76F3CC8036AA8C225804C003B99DF?OpenDocument>

²³ Minētais regulējums ar 2016.gada 20.decembra likumu "Grozījumi likumā "Par valsts sociālo apdrošināšanu"" ir atcelts.

²⁴ Likumprojekta (Nr.710/Lp/12) "Grozījumi likumā "Par valsts sociālo apdrošināšanu" sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija). Pieejams:

<http://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/9EC76F3CC8036AA8C225804C003B99DF?OpenDocument>

²⁵ Valsts ieņēmumu dienests. Profesiju atalgojums. Pieejams: <https://www.vid.gov.lv/lv/statistika/profesiju-atalgojums>

²⁶ Satversmes tiesas 2015.gada 25.marta sprieduma lietā Nr.2014-11-0103 25.2.punkts. Latvijas Vēstnesis, 26.03.2015., Nr.61 (5379)

nevar sasniegt, atceļot likuma "Par valsts sociālo apdrošināšanu" 21.panta desmito daļu, kā to savā iesniegumā lūdz iesniedzējs.

Tādējādi secināms, ka nav saudzējošāku līdzekļu, ar kuriem būtu iespējams sasniegt pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķi vismaz tādā pašā kvalitātē.

[6.3.3] Iesniedzējs savā iesniegumā ir norādījis, ka VSAOI avansa ieviešana taksometru nozarei ir radījusi nesamērīgu slogu, kas īpaši skar mazos uzņēmējus. Saskaņā ar VID sniegto informāciju uzņēmumam uz 2019.gada 7.janvāri uzņēmumam ir VID administrēto nodokļu (nodevu) parāds 16797,66 *euro* apmērā²⁷, kas var norādīt uz iespējamu likuma "Par valsts sociālo apdrošināšanu" 21.panta desmitās daļas konfiscējošo raksturu.

Saskaņā ar Finanšu ministrijas sniegto informāciju 2017.gada septiņos mēnešos VSAOI avansa maksājumos 94 % nodokļu maksātāju ir izveidojusies pārmaksa 831,54 tūkst. *euro* apmērā, kas atbilstoši noteiktajai kārtībai nevar tikt novirzīta citu nodokļu parādu segšanai, ja tādi ir, vai ieskaitīta nākamo periodu maksājumos.

Tiesībsarga ieskatā VSAOI avansa likme pati par sevi neliecina, ka tai varētu būt konfiscējošs raksturs. Likuma "Par valsts sociālo apdrošināšanu" 21.panta desmitā daļa neuzliek pienākumu darba devējam maksāt jaunu nodokli, bet gan paredz maksāt VSAOI avansā.

Lai nodrošinātu nodokļu nastas samērīgumu, likumdevējs ir noteicis, ka VSAOI avanss maksājams nevis par taksometra vadītāju, bet par taksometru, pieņemot, ka ar vienu taksometru tiek nodarbinātas 2-3 personas. Saskaņā ar Finanšu ministrijas sniegto informāciju 2 un vairāk darbinieku ir apmēram 75 % nodokļu maksātāju, kas darbojas taksometru pakalpojumu sniegšanas nozarē.

Turklāt nosakot VSAOI avansa apmēru (130 *euro*), par pamatu tika ņemts vērā 2017.gada minimālās darba algas apmērs (380 *euro*)²⁸ un 2017.gadā spēkā esošā VSAOI likme (34,09 %) ²⁹. Tādējādi veiktais VSAOI avansa maksājums segtu viena normālā darba laika ietvaros strādājoša darbinieka VSAOI.

Iesniedzējs ir norādījis, ka daudzi taksometru vadītāji strādā nepilnu darba laiku. Daudziem šis darba ir kā papildu darbs vai iespēja gūt papildu ienākumus tām personām, kuras nevar strādāt pilnu darba laiku veselības stāvokļa dēļ, kā arī pensionāriem.

VID publiski pieejamā informācija liecina, ka taksometru vadītāji ir nodarbināti nepilnu darba laiku – 2018.gadā vidēji 60 stundas mēnesī. Tomēr, izanalizējot VID sniegto informāciju par uzņēmuma darbinieku nodarbinātību pie citiem darba devējiem, tiesībsargs neguva apstiprinājumu tam, ka daudziem no uzņēmuma darbiniekiem darbs taksometra vadītāja amatā būtu papildu nodarbošanās. Proti, tikai divas personas no 54 pie attiecīgā darba devēja nodarbinātajiem ir nodarbinātas pie cita darba devēja likumā noteikto normālo darba laiku un pieļautās virsstundas, un tikai 4 personas ir vecuma pensijas saņēmēji, par kuriem VSAOI veicamas samazinātā apmērā. Turklāt mēnesī nostrādāto stundu skaits nav atkarīgs no tā, vai darbiniekiem tā ir vienīgā darba vieta, vai nē.

Tāpat VID sniegtā informācija neliecina, ka uzņēmuma samaksātais VSAOI avansa apmērs pārsniegtu kopējo par darba ņēmējiem aprēķināto VSAOI apmēru. Tādējādi nav pamata uzskatīt, ka attiecībā uz konkrēto uzņēmumu tieši VSAOI avansa maksājumam būtu konfiscējošs raksturs.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka ikviens nodoklis ir likumdevēja īstenotās nodokļu politikas sastāvdaļa, un parasti ikvienai personai ir pienākums maksāt vairākus nodokļus. Katram nodoklim ir atšķirīgi mērķi, objekti, likme, aprēķināšanas un piemērošanas kārtība. Arī katrs no nodokļu maksātājiem vienlaikus maksā vairākus nodokļus. Turklāt dažādu nodokļu maksāšanas

²⁷ Lursoft dati.

²⁸ No 2018.gada 1.janvāra minimālā mēneša darba alga ir 430 *euro*. Ministru kabineta 2015.gada 24.novembra noteikumi Nr.656 "Noteikumi par minimālās mēneša darba algas apmēru normālā darba laika ietvaros un minimālās stundas tarifa likmes aprēķināšanu"

²⁹ No 2018.gada 1.janvāra VSAOI likme ir 35,09 %, tādējādi no minimālās mēneša darba algas VSAOI veicamas 150,89 *euro* apmērā. Likuma "Par valsts sociālo apdrošināšanu" 18.panta pirmā daļa.

pienākums un tā radītā finansiālā ietekme atšķiras atkarībā no nodokļu maksātāju tiesiskā statusa, darbības veida, līgumiskajām saistībām un citiem apstākļiem.³⁰

Līdz ar to tiesībsargam nav pamata izdarīt secinājumu, ka tieši VSAOI avansa ieviešana atstāj negatīvu ietekmi uz taksometru nozarē strādājošiem uzņēmumiem, jo tā ir saistīta arī ar citu nodokļu maksāšanas pienākumu, izejvielu izmaksām un pašu uzņēmēju izraudzīto komercdarbības stratēģiju.

Tādējādi tiesībsargam nav pamata izdarīt secinājumu, ka tieši VSAOI avansa maksājuma ieviešana būtu uzskatāma par nesamērīgu slogu nodokļa adresātiem vai radītu maksātnespējas draudus iesniedzējam.

Ir jāņem vērā tas, ka Ministru kabineta 2016.gada 20.septembra sēdes protokola Nr.46 53§ 7.punkts uzdod Labklājības ministrijai sadarbībā ar Finanšu ministriju un Satiksmes ministriju izvērtēt VSAOI avansa maksājuma par taksometru ieviešanas gaitu un sasniegtajiem rezultātiem un līdz 2020.gada 1.jūnijam iesniegt Ministru kabinetā informatīvo ziņojumu.

Tāpat jāatzīmē, ka Satiksmes ministrija un nozares pārstāvji (Latvijas Pasažieru pārvadātāju asociācija) strādā pie īpaša regulējuma noteikšanas, lai nodrošinātu konstantu samaksu par taksometra vadītāja darbu.

Nemot vērā iepriekš minēto, ir secināms, ka labums, ko sabiedrība gūst no VSAOI avansa maksājuma, ir lielāks par likuma "Par valsts sociālo apdrošināšanu" 21.panta desmito daļā noteikto īpašumtiesību ierobežojumu.

Tātad apstrīdētais ierobežojums atbilst samērīguma principam un līdz ar to likuma "Par valsts sociālo apdrošināšanu" 21.panta desmitā daļa atbilst Satversmes 105. pantam.

Ar cieņu
tiesībsargs

J.Jansons

³⁰ Satversmes tiesas 2015.gada 3.jūlija sprieduma lietā Nr.2014-12-01 21.3.punkts. Latvijas Vēstnesis, 06.07.2015., Nr.129 (5447)